

Газет 2001-йисан
ноябрдилай акъатзава

РД - дин Докъузпара райондин общественно-политический газет.
Общественно-политическая газета Докузпаринского района РД.

Эренлардин СЕС

№11 (785) 15-Март, арбе, 2017-йис. Почтамтдаг зур йисан кьимет - 226 манат

Яран сувариз талукъ яз, «Докъузпара район» муниципальный тешкилатдин кьил К.С. Абасован ТЕБРИК

Гьурметлу районэгълияр! Чи чӀехи ва камаллу бубайри дегь девиррилай кьейдзавай Яран сувар, гьакьикъатда, руьгь хци авуниз, хьсан крар гъилий атуниз талукъарнавай метлеблу сувар я. Зороастримдин, яни цӀуз ибадатзавай девиррилай инихь цӀай - чи лезги халкьдин милли ярж (символ) я. ЦӀу ягъи ва чӀулав руьгь тергзавайди яз гьисабзавай, гьа са вахтунда ам экуьвилдин, абадвилдин лишан язни къазвай. Яран суварихь галаз алакьалу яз Дагъустандин халкьари, ам «Сифте хвал» тухунин сувар язни кьейдзава. Яран сувар кьиле тухузвай чкайра репертуардик спортдин гьерекатар (къван гадарун, гирияр хкажун ва масабур) пландик кутунва. Къилинди, Яран сувар- им гатфарин, тебиат цӀийи хьхунин сувар яз дебда ава. Гьурметлу районэгълияр! Заз Квехь, виридахь мягькем сагъламвал, авадан ва къулай шартлар яратмишдай зегьметдин гьевес хьана кӀанзава. Яран сувар рикӀин сидкьидай мубаракрай!

МАХАЧКЪАЛАДА

СМИ-йрин стратегиядин сессия

9-10-мартдиз Махачкъалада, халкьдин майишатдин Дагъустандин гьукуматдин университетдин актовый залда, «Дагъустан республикада 2025-йисал къван СМИ-яр вилик тухун» тӀвар алаз кьве йикъан кьене республикадин ва муниципалитетрин СМИ-рин стратегиядин сессия кьиле фена.

Сессиядин къвалахда РД-дин Къилин администрациядин ва Правительстводин пресс-къуллугърин регьбер Тамара Чиненнаяди, Россиядин Президентдин СКФО-да тамам ихтиярар ганвай векилдин пресс-секретарь Виктория Крапивинади, РД-дин басмадинни информациядин

министр Рашид Акавова, РД-дин Къилин администрациядин ва Правительстводин информациядин сиясатдин управленидин начальник Зубайру Зубайруева, Дагъустандин журналистрин Союздин

председатель Али Камалова ва хейлин масабур уштиракна.

Сессиядал Дагъустанда журналистика гьикл вилик физватла, СМИ-дин такъатар кваллахдин кьене гьихьтин четинвилерал ацалтзаватла ва гележегда гьи рекьяй фидатла, гьадакай рахунарни веревирдер киле фена.

Дагъустандин журналистрин Союздин председатель Али Камалова вичин рахунра кьейд авурвал, журналистика вичин вахтунда жемиятдин эвер гун хьиз, пайда хьана ва ада кье жемиятдин гьал гуьзгудай хьиз кьалурун, ачухдаказ тлал алай месэлайрикай лугьун вичин везифа яз кьунва. Амма, гьакъикъатда, гьамиша икл жезвач.

«Кавказ в блогах» проектдин автор Виктория Крапивинади кьейдна хьи, регионрин, иллаки Кавказдин СМИ-рин, асас четин месэлайрик вахт-вахтунда басмадай акъатзавай такъатриз ийизвай итиж агъуз аватун ва пешекарар бес тахьун акатзава. Гьавилай ихьтин месэлайр гьялун патал веревирдер ийидай майданар чарасуз я.

Кьейд ийин, кьве йикъан кьене киле фейи сессияда «Эренлардин сес» газетдин килин редактор Эдуард Гьажигебовани

зайифбур ва девирдин истемешунрив кьан тийизвайбур яз гьисабна.

Сессиядин асас макъсад «СМИ-яр 2025-йисал кьван еримлу авун» республикадин Кьилин Къарардин проект гъазурун я. «Дагъустан» РИА-дин генеральный директор Мегьамед Мегьамедова гьисабзавайвал, цийи журналистика «штарпар» галачирди хьун герек я.

Мярекатдал милли басмадин такъатрин ва жиблу виликайни веревирдер хьана. Малумарзавайвал, эхиримжи йисара милли члаларал акъатзавай газетар, журналар пешекарар бес тахьунин четин месэлайрал ацалтзава. Амма республикади хь мумкинвилер авачизни туш. РД-дин басмадин ва информациядин министр Рашид Акавова инанмишвилелди кьейдна

хьи, и ва маса месэлайр гьялунин рекьер жагъурда ва сессиядин кваллах метлеблуди жеда.

ШИКИЛДА: «ЭС» газетдин килин редактор: Э. А. Гьажигебов ва «Дагъустан» РИА-дин гендиректор: М. А. Мегьамедов

иштиракна. Санлай кьачурла, Докъузпарадин СМИ-дин такъатар хьсандиз кваллах кьилиз акъудзавайбурун жергедик акатна. Са бязи районара, шегьерра СМИ-дин хиле тухузвай кваллахар

Чи мухбир

Алим, критик, литературовед ва драматург

(Гъажибег Гъажибегов дидедиз хъайидалай инихъ 115 йис тамам хъунихъ галаз алакьалу яз)

Бажарагълу алим, критик, литературовед ва драматург Гъажибег Гъажибегов чи арадай яратмишунри цуьк ахъайнавай чъавуз акъатнагъани, ада лезгийрин милли медениятда дерин гел туна. Лезгийрин литературный чъал хкъагъун, вичин хайи халкъдиз ва табасаранриз цийи кхъинар яратмишун, печатдин органар кардик кутун, халкъдин сивин яратмишунар ва къадим вахтарин эдебиятдин ирс къватл хъувун, Етим Эминанни Стал Сулейманан уьмуьр ва яратмишунар ахтармишун, абурун жавагъирар хътин эсерар къайдада туна печатдиз акъудун, лезгийрин журналистика арадал гъун-ибур вири Гъажибег Гъажибегован гъуьрметлу тварцъихъ галаз алакьалу я. Чехи алимди лезги чъалай валитературадай школа патал хейлин учебникар, хрестоматияр кхъенай. Ам гъакъ чеб лезги театри эцигай ва къилди ктабар яз чапдай акъатай кве пьесадин тамашадин авторни хъанай.

Гъажибег Гъажибегов 1902-йисуз Ахцегъа фяле Агъмедханан хизанда дидедиз хъана. Адан бубади Бакуда фялевал ийиз къил хуьзвай. Бубадин эрзиман мурад хъив къелиз тун тир. Мукъва-къилийрин куьмекдалди Агъмедхана Гъажибег урус чъалал тарсар гъувай хуьруьн мектебдиз ракурнай.

1912-1917- йисара дирибаш жегъилди мектебда къелнай, амма вабадин азардик дидени буба кечмиш хъун себеб хъана Гъажибег тарсар туна, гъвечли стхани галаз батраквал авуниз мажбур хъанай. Ада сифтедай хайи хуьре, гъуьгъуьнлай Мегъарамдхуьре гиле гъатай гъи къвалах хъайитгани ийиз, къил хуьзва. Дагъустанда Советрин гъукум тестикъ хъайидалай гъуьгъуьниз Гъажибег Гъажибегован уьмуьрда еке дегишвилер хъана. Ада сифтедай Темир-хан-Шурада агитаторвилин

курсара, гъуьгъуьнлай Москвада коммунистический университетда къелна. Меркез шегъерда студент тир йисара Гъажибег гъана къелзавай лезги студентрин красеведческий кружок тешкилнай. Кружокдин членрин къилин везифа- лезги эдебиятдин ва халкъдин сивин яратмишунрин ирс къватл хъувун, чи халкъдиз цийи элифар къел-кхъин арадал гъун, чпихъ яратмишдай алакьунар авай ксар малумар хъувун тир. Гъажибег Гъажибегов къиле авай кружокдин членри З. Эфендиева, Ш. Мейланова, А. Вагъабова ва мсб са куьруь вахтунда хейлин къвалахар авунай.

Икъл, 1927- йисуз абуру «Лезги шаиррин чъалар» твар алай ктаб Москвада араб гъарфаралди лезги чъалалди акъуднай. Ана Етим Эминан, Стал Сулейманан ва Къасумхуьряй тир Гъажид хва Султанан чъалар чапнавай. Лезги писатель Зияудин Эфендиева рикел хкизвайвал, «1927- йисан гатуз Гъажибег и ктабни гъаз лезги хуьрера: (Къасумхуьр, Агъа Сталар, Гъетегъар, Цмур ва масабур) къекъвена. Ктаб ахъайна Етим Эминан шиирар къелайла, къел-кхъин тийижир инсанар ягъадачир. Лезги чъалалди кхъиз

жедани? Суал гудай абуру... «Девриш атанва», - лугъудай лезгийри Гъажибег акунмазди. Адан къилел алачир, касдал куьруь хилер квай перем алай, къвачин къапарин патар хкатнавай ам, дугъриданни, ам девриш хъиз аквадай...» («Коммунист» газет, 1966- йис, 3-июль) Лезги цийи элифар тешкилунихъ галаз санал Гъажибег Гъажибегован кружокдин иштиракчийри Къасумхуьрени Ахцегъа лезги шаиррин конференцияр къиле тухвана ва шиирар кхъизвай хейлин шаирар малумарна. И кардихъ галаз алакьалу яз Гъажибег Гъажибегова «Лезги эдебиятдин нубатдин месэляяр» макъалада ихътин важиблу месэляяр эцигзава: виликдай хъайи шаиррин яратмишунар къватл хъийин ва абуру ахтармишин, чи аямдин шаирар учетдиз къачуна, гапалар туьктуьрин ва абуруз цийи къалубрин ва чи девридрихъ галаз къадай мана метлебдин эсерар теснифиз куьмекин. Студент ва аспирант тир йисара Гъажибег «чъалан месэладани» активнидаказ иштиракна.

Малум тирвал, 1920- йисара Дагъустанда чъалан жигъетдай (школада дидед чъалал къелун лазим яни, туштла туьрк чъалалди) яргъалди гъуьжетар къиле фенай. Гъажибег туьрк чъалан тередарриз акси яз (ахътинбурун къадарни тимиш тушир) дидед чъалаз шегъре рехъ гуниз эверна ва гъакъкъи рафтарвал, илимдин талабунрал бинеламиш хъана, чи милли литература, культура дидед чъалал теснифун чарасуз тирди субутна. «Дидед чъалан куьмекдалди чун дуйньядин халкъарин культурайрихъ галаз таниш жеда», - къейднай жегъил алимди. Гъажибег Гъажибегова и

важиблу месэла «Красный Дагестан» газетдиз акъатай са жерге макъалайра мад ва мад сеферда къарагъарнай. ИКІ, лезги чІалалди элифар теснифун макъалада ада кхъизва: «Дидед чІалалди кІел-кхъинарадал гъун 200 агъзур касдилай гзаф авай лезги агъалийриз чпин фикирар ачухарунин карда гъава хъиз чарасуз я» («Красный Дагестан» газет, 1928- йисан 26- январь.) 1927- йисан гатуз Гь. Гъажигебан кружокдин иштиракчийри Къасумхуьрел лезги шаиррин конференция тухванай. Анал рахай Гъажигеб Гъажигебан лезгийрихъ девлетлу фольклор, Е. Эмин, Салигъ, Шайда, Малла Нури, Султан, Ахцегъ Гъажи, СтІал Сулейман ва маса бажарагълу шаирар хъайиди ва авайди къейднай. Алимдин фикирдалди и девлетлу эдебият квахъ тавун патал лезгийриз цийи элифар арадал гъун чарасуз тирди къейднай.

1926- йисуз агалкъунралди университет куьтягъарай Гъажигеб

филологиядин илимдай РагъэкъечІдай патан халкъарин илимринни- ахтармишунрин институтдиз аспирантвиле ракъурнай. Ина чирвилерал рикІ алай жегъил филологиядин илимдай кандидатвилини тІвар къачуна, ватандиз хкъезва. Им 1928- йис тир... Гъажигеб-Гъажигебан Дагъустандин гъукуматди тешкилай садлагъай лезги газетдин («Цийи дуйня» 1928- йисан 21- июль) редакторвал ийизва. Бажарагълу алим газет вичин чкадиз гъунин, авторский коллектив кІватІунин кардал гзаф алахъна. Адан жафаяр гъавайда феначир. Газет себеб яз мухбиррин арадай чпихъ алакьунар авай хейлин жегъил шаирарни писателар, журналистарни алимар акъатнай. Алим Гъажигеб Гъажигебан дидедин чІалазни фикир тагана туначир. Ада лезги чІалан нугъатрикайни грамматикадин категорийрикай, литературадин чІалан гъакъиндайни терминалогиядин месэлайрикай ктабарни макъалаяр

кхъенай.

1931- йисалай башламишна Гь. Гъажигебан Дагъустандин илимдинни ахтармишунрин институтда дагъви чІаларин сектордин заведишвиле, гъуьгъуьнлай институтдин директордин заместителвиле ва 1935-1937- йисара гъа институтдин директорвиле кІвалахнай. 1937- йисуз, вири уьлкведиз хъиз, Дагъустандизни «репрессиядин цІаяр» аватнай. Гъа йисуз Гь. Гъажигебан гъич са тахсирни квачиз «халкъдин душман» я лагъана, дустагъна суд- дуванни тавуна, суьргъундиз ракъурнай.

1941- йисуз Гь. Гъажигебан лагердин эхи ийиз тежедай зулумдин шартІар себеб яз КОМИ АССР-да кечмиш хъана.

1956- йисуз Гъажигебан реабилитациядик акатна, адан багъалу тІвар, адан яратмишунрин ирс халкъдин арадиз хъана.

Шагъбала ШАГЪБАЛАЕВ

Чи календарь

Докъузпарадин шаир - классик

(Шаир Лезги Агъмед дидедиз хъайидалай инихъ 255 йис тамам жезва)

Бажарагълу шаир ва ашукъ Лезги Агъмед (адан тІвар Бекер тир) виликан Самур округдин Къурушрин хуьряй я. Ам 1762 – йисуз дидедиз хъана. Агъмедан жегъил вахтар Къуба уезддин Вурварин хуьре киле фенай. Лезги Агъмеда медресайра кІелна, гъа вахтарин адет тирвал, ада араб, фарс, туьрк чІалар ва жуьреба-жуьре илимар чирна. Лезги Агъмедан алакьунрикай, шаирвилини бажарагъдикай, ватанда хъиз, Азербайжанда, Эрменистанданни малум тир. Азербайжандин эдебиятдин тарихдай чир жезвайвал, Лезги Агъмед гъа девирдин азербайжанрин машгъур шаир ва ашукъ Хесте Къасумахъ галаз шиирралди гъуьжетриз экъечІнай. Х. Къасум а вахтара Дагъустанданни Эрменистанда машгъур тир. Адаз эрменийрин

ашукъри «дэдэ» яни «истеклуди», «устадрин устад» Къасум лугъудай. Ихътин гъуьрмет къазанмишун патал ашукъдихъ къетІен алакьунар хъун лазим тир. Лезги Агъмедани Къасумахъ галаз хъайи гъуьжетра, адаз еке гъуьрметдивди «дэдэ» Къасум лугъузва. Дугъриданни, абур сад садахъ галаз гъуьруьшмиш хъана ва Хесте Къасумахъ галаз «дейишме» («гъуьжет») Лезги Агъмеда ихътин гафаралди башламишна:

Вун хвашкалди, уста Къасум, шадя чун,

Ша майдандиз, элдин гъуьрмет авайди.

Машгъур хъанвай ашукърикай садя вун,

Лезги Агъмед я вахъ галаз рахайди.

Хесте Къасума лезги шаирдиз жаваб гузва:

Лезги Агъмед, ви тІварни чаз

машгъуря,

Ваз жаваб гуз зун майданда гъазуря.

Заз чидайди фагъум, фикир, сабуря,

Аквазва заз вун дамах гваз атайди.

Лезги Агъмеданни Хесте Къасуман арада акъажунар хъайиди чаз XIX лагъай асирдиз чапдай акъатай 34 бейтиникай ибарат гъуьжетдинни субутзава. Абурун гъуьжетрин чІалар советрин азербайжандин печатдани акъатнай. ИКІ, «Ашукъар». Баку 1937. Т. 1, (124-129-чинар) ктабда стха халкъарин ашукърин къуд гъуьжетрин чІалар акъуднава. Лезги Агъмедан эдебиятдин ирс кІватІ хъувуник Мегъамед Къуруша ва Къасум

Фаталиева чпин пай кутуна. Абуру жагъурай Лезги Агъмедан эсеррикай вад шиир («Дуствал». Махачкала. 1965-й. №2) альманахдиз акъатнай. Чаз малум эсеррай аквазвайвал, Лезги Агъмедахъ вичин хатI, шаирвилини жигъир авайди ашкара я. Адан яратмишунар мана-метлебдиз килигна са шумуд жуьредиз пай жезва. Сифтени-сифте гуьжетрин чIалариз килигин. Шииралди акъажунар дуьньядин вири халкъарин литературайра гьалтзавай лап гегъенш са жуьре я. Гуьжетар неинки са фольклорда, гьакI эдебиятдани гьалтзава. ИкI, чи халкъдин сивин яратмишунра дуьшуьш жезвай гададинни руша шииралди ийизвай суьгьбетар «дайишмедин» къайдада туькIуьр хъанва. Эдебиятда Ялцугъ Эминанни Дербент Гуьлбагъаран, Мирзе Гьасананни Гьажи Абдурагъманан, СтIал Сулеймананни Ахцегъ Гьажидин ва маса шаиррин арада хъайи акъажунар чи шиират ахтармишзавайбуруз хъсандиз малум я. Амма гуьжетрин къайдада яратмишнавай чIаларикай гзафни-гзаф ашукъри менфят къачузвай. Гуьжетриз чпизни къве жуьре ава: сад лагъайди, къве ашукъди, якъве шаирди са темадай (месэладай) шиир туькIуьрдай ва жемьтдин вилик лугъудай. Абурукай ни дерин фикир керчекдиз ачухарайтIа ва ам хуш гьавадалди, ачух сесиналди лагъайтIа, гьада гьалибвал къазанмишдай. Къвед лагъайди, къве ашукъди сада-садаз мискIалралди, шиирдин жуьреда, нубат-нубатда суалар гудай. Жаваб гуз тахъайда, вич кIаник акагайди хиве къадай ва ада вичин сазни муькуь ашукъдиз багъишдай. Шаирри ва ашукъри акъажунар авуниз са сеbeb мадни авай. Куьгъне вахтара са тайин хуьруьз къерехдай ашукъ агайла, ада жемьтдин вилик ихътин месэла эцигдай: эгер хуьре адахъ галаз гуьжетдиз экъечIдай ашукъ тахъайтIа, чкадин агъалийри мугъманди тIалабай къадардин харж кIватIун лазим тир. Иниз килигна, гьар са хуьре вичин ашукъ хъун чарасуз тир. Лезги Агъмеданни Хесте Къасуман малум гуьжетар икI башламишна:

Лепе тежез рагъул жерди вуч
гьуьля?
Гьни багъманчи цIикъвед
багъдин векиля?
Виридалай яргъалди гьни
мензил я?
Вуч я югъ-йиф, вич ахвара
авайди?
Хесте Къасума жаваб гузва:
Лепе тежез рагъул жерди
гуьгуьля,
Багъманчи рагъ цIикъвед
багъдин векиля.
Лап яргъалди гьетгерал фир
мензил я,
Къван я югъ-йиф, вич ахвара
авайди.
Лезги шаирди вичи гузвай
суалар къвердавай заланарзава, ам
Хесте Къасум кIе ве тваз алахъзава:
Уста Къасум, жаваб це зи
суалдиз:
Вуч я вири рангар хасди
жамалдиз?
Къекай я цав, гьваш кван
жуван хиялдиз,
Хрун тавур чидани гам
авайди?
Хесте Къасумни кисзавач:
Лезги Агъмед, жаваб я ви
суалдиз:
Хас я гьар са ранг гатфарин
жамалдиз.
Нурдикай я, цав гьизва за
хиялдиз
Гуьлчимен я гамунин ранг
алайди.
Ивинидихъ къалурай жуьреда
абурун гуьжетар яргъалди къиле
фенай. Амма гьни бейт къачуртIани,
Лезги Агъмед дугъриданни,
дуьньядин гьаларикай уях кас тирди
малум жезва. Азербайжан ашукъди
Агъмедан вири мискIалралди вугай
суалриз дилаварвилелди жавабар
гана. Эхирни хесте Къасуманни
лезги ашукъдиз суалар гудай нубат
къевезва:
Куь кхьида чарни къелем
авачиз?
Вуч къав я ам даях-дирек, цал
квачир?
Вуч я гьилер, кIвачер квачиз
хадайди?
Лезги Агъмеда жаваб гузва:
РикI я герек тежедайди
къелем, чар.
Даях-дирек квачирбура цавар.
Яргъи рушан ирид ранг я а

рангар.
Къибя гьилер, кIвачер квачиз
хадайди...
Азербайжан ашукъди эцигай
къвед лагъай суални деринди ва
маналуди тир:
Вуч я даим чи уьмуьрдиз
уртахди?
Вуж я гьахъвал, дуьзвал
чIурдай алчахди?
Лагъ, вуч ятIа гьар-гьамиша
уяхди,
Дуьньядикай вичиз хабар
авайди?
Лезги Агъмед чашмиш
хъанач:
ЧIал я даим чи уьмуьрдиз
уртахди,
Буьгътенчи я дуьзвал
чIурдай алчахди.
РикI я, гьелбет, гьар-гьамиша
уяхди,
Дуьньядикай вичиз хабар
авайди...
Хесте Къасум Лезги Агъмеда
гайи жавабрал рази хъана ва яргъал
фейи гуьжетар ада еке
гуьрметдивди куьтягъарна:
Лезги Агъмед, гаф авач ви
камалдиз,
Мад рахунар ийидач за
яргъалди.
Ахквала чун, мажал гурай
ажалди,
Дуствилелди зун я ви гьил
къадайди.
Муьгуьббатдин шиирайини
Лезги Агъмед вичихъ алакьунар
авай шаир яз аквазва. Эгер гьа
девиридин шаир Ихрек Режеба ярдин
тарифдайла, художественный
образар гзафни-гзаф РагъэкъечIдай
патан халкъарин патан шииратдай
къачузвайтIа, Лезги Агъмеда
художественный алатар дагъвийрин
гьакъикъатдай къачузва. ИкI,
шаирди «Шекер хътин» шиирда
ярдин милайим хъвер «дуьдгъвер
хъиз, хуш, я лугъузва». Сад-садал
ашукъбур ада, адет тирвал,
«билбилдивни цуькведив-ваь»-
«чIижревни цуькведив», «чайдивни
шекердив» гекъигзава. Шаирди
чIугунвай шикилини вилериз
аквадайвал ва рикIни гьиссдайвал
ганва:

**Ви гуьгьуьнай экъечлач зун
Къизил акур заргар хьтин,
Заз вун клан я, бес за гьиклин,
Чи жрез кландай марвар хьтин.
Ваь лугьумир, яр яхь жуваз,
Лезги Агьмед, Бекер хьтин.
Ам ширин я виртедилай
Чайдив хьвадай шекер хьтин...**

Шаир ва ашукь Лезги Агьмеда халкъдин сивин яратмишунрин ва виликан шаиррин тежрибадикай вичин вахтунин тӀалабунрив

къадайвал, менфят къачуна. Чехи классикдин шииратдин ирс 19-асирда мана-метлебдин ва художественный жагьурунрин жигьетдай чехи тежриба яз къуна, Ярагь Мегьамед-эфендиди, Ахцегь Мирзе Алиди ва масабур вилик тухузва. Адан эсерри чи аямдин шаиррин яратмишунрин рекъизни, чешне къачунин жигьетдизни хьсан патахьай таьсирзавайди сир туп. «Лекьре, вич къарагьай чкадал цакул тада», - лугьуда чи халкъдин

мисалда. Кьурушрин хуьрай гележегда Дагьустандин халкъдин шаир Шагь-Эмир Мурадов, СтӀал Сулейманан тӀварунихъ галай республикадин премиядин лауреат, прозаик Межид Гьажиев ва маса чӀалан устадар ва сейли алимар акъатунин дутьшуьшдин кар жедачир. Дувулри гьамиша чил хуьда...

Шагьбала ШАГЬБАЛАЕВ

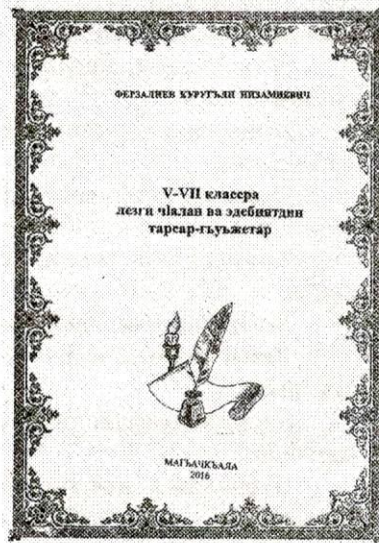
Хайи чӀалан къайгьу чӀугуналди

Аялрин фикир, хайи чӀал чирунал желб авун патал мектебра адетдин бур тушир тарсар тухунихъ кьетлен метлеб ава.

Хайи чӀалан муаллимривай, муькуь предметчийривай хьиз, цийи къайдайрикай, технологиядин тадаракрикай менфят къачуна тарсар тухун истемишзава. Авайвал лагьайтӀа, лезги чӀалан гьазур тарсар-конспектар «вири авай» интернетдайни жагьизвач. Гьавилай и муаллимар кьетлен зегьмет чӀугуниз мажбур жезва. Алай вахтунда хайи чӀалан тарсариз талукь пособийрин къадарни лап тӀимил я.

И нукьсан арадай акьудунин муралдалди алатай йисан эхирра Кьалажухрин юкъван мектебдин лезги чӀаланни эдебиятдин муаллим Куругьли Ферзалиеван «V-VII классра лезги чӀалан ва эдебиятдин тарсар-гьуьжетар» тӀвар алай пособие Махачкъалада чапдай акъатна. Адахь вири тарсариз талукь яз гьазурнавай презентацияр авай компакт-дискни гала. Тарсар-гьуьжетар компьютеррин технологиярикай, кьилди къачуртӀа, интерактивный доскадикай менфят къачуналди, «Презентация Microsoft PowerPoint» программадин бинедаллаз регьятдиз ва аялрин фикир желбдай жуьреда кьиле тухуз жедай мумкинвал ава.

Эпиграфдилай эгечизавай тарсарин-гьуьжетрин кьурулушрик жуьреба-жуьре тапшуругьар, суалар, къугьунар, тестер, ва темадиз талукь махсус кроссвордар ква. Санлай къачурла, пособида 5-7-классриз талукь лезги чӀаланни

эдебиятдин тарсарин-гьуьжетрин 12 план-конспект гьатнава. Абуру алатай тарсара ганвай материалрай чирвилер тикрар, умумиламиш, ахтармиш ва мягькемар хьийидай мумкинвал гузва. «Зи фикирдалди, гайи тарсарай аялри къачур чирвилер сафунай ягьунин ва синагьдай акьудунин карда муаллим патал адетдин бур тушир тарсар иллаки важиблу я», - лугьузва авторди.

Къейд ийин, къенин аямдин истемишунрив къазвай и пособие чапдай акьудунин меслят А.А. Тахо-Годидин тӀварунихъ галай ДНИИП-дин илимдин къилин къуллугьчи, алим Кьурбан Халикъович Акимова гана. Шак алачиз, аялриз хайи чӀал кланарунин ва чирунин карда и пособида еке менфят гуда.

Роберт СУЛЕЙМАНОВ

Лезги НИЯМЕТ

Жедай туш

Вичиз рехь чин тийирдивай
Масад рекье тваз жедай туш.
Клан хьуналди кьемкьердивай
Вечрен кака хаз жедай туш.

ТахьайтӀа са аял себеб,
УстӀарди гьич илигич кьеб.
Ухшар ятӀан сад садаз чеб,
Уьрдегдикай къаз жедай туш.

Лезгияр

Лезгияр – лекь,
Лезгияр – клел,
Лезгияр – кас
несирикай
атайди я арадал.
Ахпа абур хьана хел-хел,
Бубайрилай амай эфзел
Къалин руквар
Малар-мулкар,
Гьуьлерин кар
Гьалтайди я гьарадал.
Лекьер дагьда,
Келер багьда,

Билбил

Тпакьумамаз дагьлара рагь,
Багьлара вун туна, билбил,
Авудна на эл ахварай
Гьар пакамахь, суна билбил.

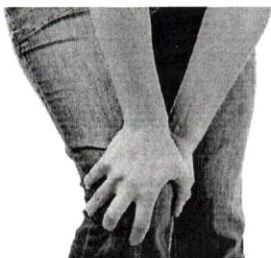
ЧидачтӀани клелиз-кхьиз,
Шиир клани риклер михьиз,
ТӀвар-ван авай шаирди хьиз,
Ухшатмишда вуна билбил.

ДУЪНЪЯДИН ХАБАРАР

КІвачера тІал гьатун уьмуьр тухузвай жуьредилай аслу я

Алай вахтунда гзаф инсанар кІвачера гьатзавай тІалди инжиклу ийизва. Адет яз, а тІал, вични кІвачин кІегьебрилай метІерал кьван гисс ийиз жеда. Алимрин ахтармишунри тестикьарзавайвал, артритди ва кубьвили тади гузвай итимриз ахтин тІалар хас жеда. Мадни, гуьрчег жинсинин векилрин кІвачера тІалар уьмуьрдин яш яхцІур йисалай вегьейла, гьатда. Амай пай-уьмуьрдин кьамат дуьз, сагълам кьайдада тухунилай аслу жеда.

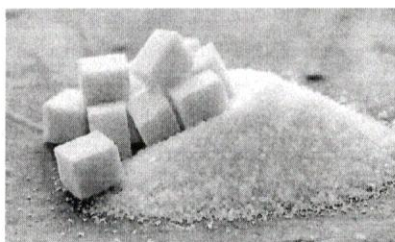
Россиядин цІийи яракь

«Сплав» тІвар алай илимдинни- майишатдин сад тир карханади рулдихь кас галачиз гьалдай улакьда (беспилотник) ишлемишиз жедай, акъваз тавуна цай гудай реактивный снаряд (РС30) «Смерч» тІвар алай хаталу дуьшуьшра кьетІивилелди ва кар гуналди гьихьтин хьайитІани душмандин аксина кардик кутаз жедай яракь арадал гьанва. Ам 300 миллиметрдин калибрдинди я. ЦІийи Яракьдин куьмекдалди душмандин чан алай кьуватар, кьалхан алай техника, цай гузвай точкаяр терг ийиз жеда. Ам пияда ва ракетайрин кьушунрин

кьурулушда кардик кутада. Винидихь кьейднавай карханада БМ-21 «Град», гьуьлерин дяведин флотда ишлемишзавай «Ураган» (РС30) акъудна. ЦІийи жуьредин яракь РФ-дин Яракьлу кьуватрилай гьейри кьецепатан уьлквейризни маса гудайди жеда.

Кьел хаталу яни, шекер?...

И суалдин винел американви алмри ахтармишунар тухуналди кІвалахна. 6 йисан яшдилай 60 йисан яшдив агакьнавай инсанри суткада гьикьван кьел ва гьикьван шекер ишлемишзаватІа, рекъемриз кьачуна. Эгер абур гьар йикьан рационда барабар кьадарда ишлемишиз хьайитІа, хаталувал хкІадач кьейдзава абуру. Кьилин хаталувал арадал гьизвайди ширинлухрин ва шуьрекатрин состав квай химиядин алаваяр-дад кутазвай затІар я. Кьелен ва шекердин дережадикай, ам ишлемишунин кьадардикай хкечІна кІанзавай бур анжах са чІулав лекьен азар квай бур я.

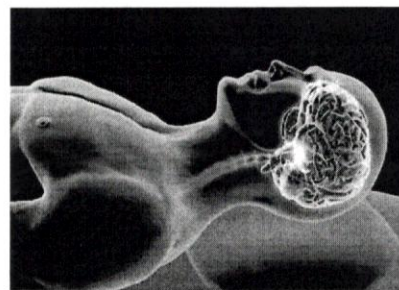
Сесиналди кьазва...

РагъэкьечІдай патан уьлквейрин банкара кардик квай кьайдаяр Россиядин банкарин кьурулушдани гьатда. Идентификациядин кьайда тухунин

нетижайри лутуйрин кьуьрукрикай хуьнин карда PIN-код ва магазинра ишлемишиз жедай SVC-код банкарин карточкайрин далу патал кхьенвай. Абур ишлемишиз лутуйриз регьят тир. Гила карточка ишлемишдайла, операторди пул акъудзавай клиентдин сес кхьизва. Мад адан шикилни ягъиз жезва...

Инсандин мефтІедивай ахварани чирвилер кьачуз жеда

Ахварин гьалдикай, ам вуч затІа, чириз кІанз, ахтармишунар кьиле тухуз гзаф йисар я. Гьеле тІебиатда ачухдиз кьиле тефизвай хьтин еришрин ва таварин, рангарин экв-ахварай акун мумкин я. И кардикай Англиядин са психологдихь галаз писатель Ян Эйсан ачухдиз кьиле фейи, малуматда хабар гузва. Писателди психологдиз гайи кьейдина икІ кхьизва: «Яргъай видиодиз кьачуна: аватнавай гьетрен рапрап хкахьнавачир, адан пуд пІипІен кІалубда нуар кьугъвазвай. И шикилди зи рикел футболдин нубатдин матч куьтягь хьанвай «Ливорполдин» ичІи майдан хкизвай». Фантазия ятІани, ина образ аваз аквазва!

Гьазурайди:
Вадим АГЪАМУРАДОВ

Магарамкентский филиал информирует!

Каждый из нас, кто когда-то работал или сейчас трудится, озадачился, куда уходит часть заработанных непосильным трудом денег. Налоги с наших доходов распределяются по трем кубышкам – так называемым внебюджетным фондам: в Пенсионный фонд РФ (ПФР), фонд социального страхования (ФСС) и фонд обязательного медицинского страхования (ФОМС). Общее у всех этих организаций то, что они, являясь составными частями финансовой системы страны, имеют строгую направленность использования средств и расходуются на те цели, которые не включены в бюджет государства. Средства этих фондов формируются преимущественно из обязательных отчислений физических и юридических лиц:

Пенсионный фонд забирает себе 22% от облагаемого дохода работника; *Фонд соцстраха-2,9% *Фонд медицинского страхования-5,1% страхового тарифа. Поступают эти взносы в виде обязательных ежемесячных платежей. Остановимся подробнее на отчислениях в фонд медицинского страхования. В наше время редко встретишь человека без проблем со здоровьем они сопровождают нас и в молодости, и на пенсии. Федеральный ФОМС был образован в 1991 году для финансового обеспечения медицинского обслуживания населения РФ, для поддержания стабильности в государственной системе медицинского страхования.

Функции федерального фонда ОМС РФ

Свою деятельность он строит на основании созвучного своему наименованию Закона РФ «Об обязательном медицинском страховании граждан в Российской Федерации» финансирует целевые и государственные программы по медицинскому направлению; разрабатывает нормативные документы по реализации Закона «Об обязательном медицинском страховании граждан в Российской Федерации». Тесно сотрудничает с профессиональными медицинскими ассоциациями по методикам страхования в медицине; регулярно вносит свои обоснованные предложения об изменении страхового тарифа; анализирует финансовые ресурсы системы и осуществляет контроль; организует деятельность территориальных фондов.

Вышеречисленным функциями занимается федеральный фонд. Подведомственные ему территориальные фонды обязательного медицинского страхования (ТФОМС) выполняют соответствующую работу в привязке к своей местности:

внедряют реальную экономическую ответственность лечебных учреждений за объемы и качество медицинской помощи; совершенствуют структуру медицинского страхования; упорядочивают потоки денежных ресурсов городов и районов, направляемых на проведение обязательного медицинского страхования, накапливают эти средства для поддержания стабильности; предоставляют кредиты страховщикам при нехватке у них средств; контролирует своевременность и полноту поступления в фонд страховых взносов, а также рациональность использования поступивших финансовых средств; предоставляют вышестоящим органам информацию о финансовых ресурсах системы и другую информацию в пределах своей компетенции;

разрабатывают тарифы на медицинские и иные услуги в своей местности.

Директор Магарамкентского филиала ТФОМС РД: Ю. Балабеков

Скорая помощь ЦРБ Докузпаринского района

тел. 8 928 059 84 90, 8 989 868 03 00

«ГОЛОС ЭРЕНЛАРА»

2001-йисан
ноябрдилай акъатзава

Тешиклайди:

Докъузпара райондин
администрация,
Дагъустан Республика

Учредитель:

Администрация Докузпаринского
района, Республика Дагестан

Къилин редактор:

Э.А.ГЪАЖИБЕКОВ

Жавабдар секретарь:

А.Э. ЭМИРСУЛТАНОВ

Хуси корреспондентар:

Ш.О. ШАГЪБАЛАЕВ

К.Н.ФЕРЗАЛИЕВ

В.С.АГЪАМУРАДОВ

З.Э. МЕДЖИДОВА

Верстка авурди:

А.Э. ЭМИРСУЛТАНОВ

Чандиз вахкай вахт: 14:00

Чапзавай вахт - 17:00

Тираж 1200

Редакциядинни макъалайрин
авторрин фикирар сад тахуни
мумкин я. Макъалайрин деллирин
дуъзвилини патахъай жаваб
авторри чпи гуда. Макъалайри
рецензия гувзач ва абур элкъвена
вахкузвач. Мадни, чпин
макъалайра дегизишлер тунал,
къилер дегизишарунал рази тушир
мухбирривай чна абур
редакциядиз ракъур тавун
тIалабзава.

Газета зарегистрирована
Управлением Федеральной
службы по надзору в сфере связи,
информационных технологий и
массовых коммуникаций по
Республике Дагестан

Регистрационный
номер ПИ №ТУ5 - 00256
от 14 июня 2013 г.

Редакциядин,
издательстводин ва
типографиядин адрес:

368750, Докъузпара
район, Усугъчай хуър,
тел.8 (8269) 22-345
e-mail: erenlar2001@mail.ru
Наи сайт: www.erenlar.ru